

Paulina Wilhelmina Konarska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

paulina.konarska@gmail.com

Wpływ nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego na usprawnienie postępowania egzekucyjnego

Civil Procedure Code Amendment and its Impact on Enforcement Proceedings

SUMMARY

Na przestrzeni lat polski Kodeks postępowania cywilnego był poddawany licznym zmianom, którym zawdzięcza swój obecny kształt. Jedną z ważniejszych nowelizacji była ta, która weszła w życie z dniem 3 maja 2012 r. Jej źródłem była ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Wśród głównych założeń nowelizacji wymieniono: likwidację odrębnego postępowania gospodarczego, rozszerzenie dyskrecyjnej władzy sędziego, udzielenie dodatkowych kompetencji referendarzom sądowym oraz wprowadzenie zmian w zakresie postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego. Niniejsze opracowanie koncentruje się głównie na zmianach dotyczących postępowania egzekucyjnego, które miały doprowadzić do usprawnienia i przyspieszenia postępowania egzekucyjnego. Szeroko omówiono również zwiększenie zakresu kompetencji referendarzy sądowych oraz zmiany w zakresie środków przymusu, z naciskiem na wprowadzenie nieznanego do tej pory środka w postaci tzw. *astreinte* oraz innych. W konkluzji autorka starała się dokonać oceny zmian wprowadzonych nowelizacją.

Słowa kluczowe: Kodeks postępowania cywilnego; postępowanie cywilne; postępowanie egzekucyjne; nowelizacja

I. KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO – INFORMACJE OGÓLNE

Kodeks postępowania cywilnego¹ normuje postępowanie sądowe w sprawach ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, prawa rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy, jak również w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych i w in-

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r., nr 43, poz. 296 ze zm.), dalej: k.p.c.

nych sprawach, do których przepisy tego kodeksu stosuje się z mocy ustaw szczególnych (sprawy cywilne). W doktrynie powszechnie przyjmuje się, że

[...] można określić postępowanie cywilne jako prowadzoną w określonych prawem formach działalność sądów i innych właściwych organów oraz występujących przed tymi organami stron i innych zainteresowanych osób, zmierzającą do realizacji stosunków prawa [...] oraz do ochrony wynikających z tych stosunków praw podmiotowych. Działalność ta polega na rozpatrywaniu i rozstrzyganiu spraw z zakresu tych stosunków (spraw cywilnych) oraz na przymusowym wykonywaniu orzeczeń sądów i innych właściwych organów stwierdzających prawa i obowiązki stron².

Sprawy cywilne są rozpatrywane przez sądy powszechne, chyba że ustawodawca przewidział kompetencję sądów szczególnych lub SN. Głównym celem postępowania cywilnego jest urzeczywistnienie norm prawa materialnego i zapewnienie podmiotom uprawnionym możliwości ochrony ich praw.

II. ROZWÓJ POLSKIEGO POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Gwałtowny rozwój polskiej procedury cywilnej nastąpił po zakończeniu I wojny światowej. Do czasu odzyskania niepodległości na ziemiach polskich obowiązywały regulacje państw zaborczych, a rozwój polskiego prawa procesowego był zahamowany. Po zakończeniu I wojny światowej postulowano ujednoczenie procedury cywilnej. W 1919 r. powołano Komisję Kodyfikacyjną, której zadaniem była unifikacja i kodyfikacja postępowania cywilnego. Efektem prac było wydanie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego oraz rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 listopada 1932 r.³ W późniejszym czasie „dokonano scalenia tych dwóch aktów w jeden Kodeks, którego część I obejmowała postępowanie sporne, a część II postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające. Kodeks ten wszedł w życie od 1 stycznia 1933 r.”⁴. Ówczesny kodeks był uznawany za nowoczesną syntezę polskiej myśli prawniczej i obowiązywał do 1964 r., kiedy zastąpiono go aktualnie obowiązującym aktem prawnym. Obecnie polską procedurę cywilną reguluje ustawa z dnia 17 listopada 1964 r., która weszła w życie 1 stycznia 1965 r.

Na przestrzeni lat k.p.c. był poddawany licznym zmianom, którym zawdzięcza swój obecny kształt. Od wejścia w życie k.p.c. był nowelizowany w 146 usta-

² J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, wyd. 6, Warszawa 2009, s. 23–24.

³ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 1950 r., nr 43, poz. 394 ze zm.); rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 listopada 1932 r. (Dz.U., nr 93, poz. 803 ze zm.).

⁴ J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *op. cit.*, s. 65.

wach (w tym po 1989 r. w 134 ustawach)⁵. Najbardziej istotne zmiany dotyczyły środków zaskarżenia, postępowania zabezpieczającego i postępowania egzekucyjnego⁶. Ze względu na rozwój alternatywnych metod rozwiązywania sporów w k.p.c. uregulowano również mediację i sądownictwo polubowne⁷. Obecnie wskazuje się na potrzebę uchwalenia nowego Kodeksu postępowania cywilnego, ponieważ obowiązująca ustawa ze względu na jej ciągle zmiany zdaje się być zbyt kazuistyczna, niekompletna i niejednolita terminologicznie⁸. Krajowa Rada Sądownictwa podkreśliła: „Wielokrotne, obszerne nowelizacje tej ustawy (od 2000 r. około 150 zmian) istotnie utrudniają obywatelom, ich pełnomocnikom i sędziom prawidłowe stosowanie zawartych w niej przepisów, co powoduje zagrożenie dla prawidłowego korzystania z prawa do sądu”⁹.

Jedną z bardziej znaczących nowelizacji k.p.c. weszła w życie z dniem 3 maja 2012 r. Jej źródłem była ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹⁰. Wśród głównych założeń nowelizacji wymieniono: likwidację odrębnego postępowania gospodarczego, rozszerzenie dyskrecjonalnej władzy sędziego, udzielenie dodatkowych kompetencji referendarzom sądowym oraz wprowadzenie zmian w zakresie postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego¹¹. Wprowadzona zmiana miała na celu także dalszą informatyzację postępowania cywilnego, przyspieszenie i ułatwienie procedury, wprowadzenie zmian w zakresie prezentacji materiału procesowego przez strony postępowania oraz zastąpienie pojęcia „organizacja społeczna” terminem „organizacja pozarządowa”¹². Wprowadzając omawianą nowelizację, ustawodawca dążył do usprawnienia i przyspieszenia postępowania, ponieważ od lat „rozpoznawanie spraw sądowych w Polsce, w tym cywilnych, jest przewlekłe i nie uwzględnia współczesnych standardów demo-

⁵ M. Mazuryk, I. Sadowski, *Zmiany Kodeksu postępowania cywilnego w III Rzeczypospolitej Polskiej – przegląd prac legislacyjnych*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2013, nr 6, s. 75.

⁶ T. Ereciński, *O uwarunkowaniach, potrzebie oraz zakresie nowego kodeksu postępowania cywilnego*, „Polski Proces Cywilny” 2010, nr 1, s. 9.

⁷ *Ibidem*.

⁸ A.M. Arkuszewska, A. Kościółek, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego – wybrane zagadnienia. Część I*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 5, s. 5.

⁹ Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 10 października 2013 r. w przedmiocie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, s. 1, www.krs.pl/admin/files/opinie-i-stanowiska/131010%20020121%20rzadowy%20kc%20kpc.pdf [data dostępu: 24.03.2014].

¹⁰ Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r., nr 233, poz. 1381).

¹¹ A.M. Arkuszewska, A. Kościółek, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego – wybrane zagadnienia. Część I*, s. 5.

¹² M. Mazuryk, I. Sadowski, *op. cit.*, s. 75.

kratycznego państwa prawa”¹³. W praktyce o tym, czy sprawa zostanie rozpatrzona w rozsądnym czasie decyduje w głównej mierze zachowanie stron i orzeczników¹⁴.

III. ZMIANY W ZAKRESIE POSTĘPOWANIA EGZEKUCYJNEGO

Niniejsze opracowanie koncentruje się na zmianach dotyczących postępowania egzekucyjnego. Skuteczność egzekucji w dużej mierze zależy od sprawności, szybkości i efektywności organów prowadzących postępowanie. W projekcie założeń dotyczących zmiany omawianej ustawy wskazano podstawowe cele nowelizacji. W szczególności stwierdzono:

Projektowane regulacje służą przyspieszeniu postępowań sądowych poprzez ograniczenie kognicji sądów, rozszerzenie kompetencji referendarzy sądowych i komorników sądowych, uproszczenie niektórych czynności procesowych, zmodyfikowanie rozwiązań wykorzystywanych przez uczestników postępowania w celu jego przedłużania. Celem projektowanych rozwiązań jest również zwiększenie efektywności postępowania egzekucyjnego¹⁵.

Wprowadzone w zakresie postępowania egzekucyjnego zmiany mające na celu jego usprawnienie i przyspieszenie są uzasadnione. W 2013 r. „do egzekucji było prawie 73,5 mld zł”¹⁶, a liczba zadłużonych Polaków rośnie z roku na rok. Niska skuteczność postępowania egzekucyjnego podważa zasadność istnienia regulacji zapewniających uprawnionym możliwość ochrony ich praw. Konieczność usprawnienia i przyspieszenia postępowania jest ściśle związana z realizacją uprawnienia wierzyciela do rozpoznania jego sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki. W jednym ze swoich orzeczeń TK wskazał, że „Prawo do sądu należy rozpatrywać nie tylko w perspektywie możliwości wydania konkretnego rozstrzygnięcia (orzeczenia sądowego), ale i także możliwości jego egzekucji. Brak takiej możliwości czyni prawo do sądu iluzorycznym”¹⁷.

¹³ A. Antkiewicz, *Przyspieszenie dyskrecjonalne*, <http://nawokandzie.ms.gov.pl/numer-18/opinie-18/przyspieszenie-dyskrecjonalne.html> [data dostępu: 24.03.2014].

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, s. 1, <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//1/48466/48472/48478/dokument50809.pdf?lastUpdateDay=24.12.13&lastUpdateHour=14%3A54&userLogged=false&date=wtorek%2C+24+grudzie%C5%84+2013> [data dostępu: 26.12.2013].

¹⁶ M. Kolińska-Dąbrowska, *73,5 mld zł do odzyskania. Komornicy nie dają rady?*, http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,16089745,73_5_mld_zl_do_odzyskania_Komornicy_nie_daja_rady_.html?ssoPermanentSessionId=122cbf8cedb03435f2138674d8284bc68191990c731d09958e-426371ad0ca6f0 [data dostępu: 28.09.2015].

¹⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 lutego 2003 r., K. 28/2002, MoP 2003, nr 6, s. 242.

Podsumowując, sprawnie funkcjonujące mechanizmy realizacji norm prawnych, w tym norm prawa cywilnego, pozwalają na utrzymanie prawidłowych stosunków społecznych oraz skuteczną ochronę praw, a co za tym idzie – budowanie zaufania obywateli do państwa.

3.1. Nowa rola referendarza sądowego

Nowelizacja przepisów postępowania cywilnego rozszerzyła zakres kompetencji referendarzy sądowych w postępowaniu egzekucyjnym. Przekazanie części czynności wykonywanych dotychczas przez sędziów do kompetencji referendarzy sądowych miało przyspieszyć postępowanie i ograniczyć nadmierne obciążenie sądów. Ustawodawca wyraźnie wskazał: „Projektowana zmiana ograniczy obowiązki sędziów, dzięki czemu będą oni mogli poświęcić więcej czasu na czynności z zakresu wymiaru sprawiedliwości”¹⁸. Nie da się ukryć, że „Nadmierne obciążenie sędziów jest jedną z przyczyn przewlekłości postępowania, która narusza zasadę swobodnego dostępu do wymiaru sprawiedliwości, a w szczególności przepis art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności stanowiący m.in. o prawie każdego obywatela do rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd”¹⁹.

Najszerze uprawnienia zostały przyznane referendarzom sądowym w zakresie postępowania egzekucyjnego. Powszechnie wiadomo, że organ orzekający o prawach i obowiązkach podmiotów postępowania powinien być bezstronny. Jedną z procesowych gwarancji bezstronności sędziego jest możliwość jego wyłączenia z udziału w sprawie, gdy zachodzą jakiegokolwiek wątpliwości co do jego związku z podmiotami lub przedmiotem postępowania. Na mocy art. 54 k.p.c. w nowym brzmieniu referendarz sądowy podlega wyłączeniu w tym samym trybie i na mocy tych samych przepisów, co sędzia. Wyłączenie referendarza może nastąpić zarówno z mocy prawa, jak i na wniosek. Przyznanie referendarzowi licznych uprawnień i kompetencji w zakresie postępowania cywilnego przesądziło o konieczności wzmocnienia gwarancji jego bezstronności w sprawie. Rozpoznanie sprawy przez referendarza podlegającego wyłączeniu z mocy ustawy będzie prowadzić do nieważności postępowania, gdyż takie działanie stoi w sprzeczności z konstytucyjną zasadą prawa do bezstronnego sądu²⁰.

Istotna zmiana polega na przyznaniu referendarzom sądowym kompetencji w zakresie orzekania w przypadku zbiegu egzekucji. Zgodnie z art. 773 k.p.c., jeśli egzekucja zostanie skierowana do tej samej rzeczy lub prawa majątkowego, administracyjny organ egzekucyjny i komornik zobowiązani są wstrzymać czyn-

¹⁸ Projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy..., s. 26.

¹⁹ A.M. Arkuszewska, *Referendarz sądowy w postępowaniu cywilnym*, s. 18, www.profinfo.pl/img/401/pdf40157490_3.pdf [data dostępu: 29.01.2014].

²⁰ D. Kotłowski, O.M. Piaskowska, K. Sadowski, *Tryb postępowania o wyłączenie referendarza sądowego od udziału w sprawie cywilnej*, „Przegląd Sądowy” 2011, nr 7–8, s. 135.

ności i przekazać akta sądowi rejonowemu, w którego okręgu wszczęto egzekucję, w celu rozstrzygnięcia, który organ ma dalej prowadzić łączną egzekucję. Sąd wydaje postanowienie w terminie 14 dni. Postanowienie takie może obecnie wydać również referendarz. Orzeczenie wydane przez referendarza podlega zaskarżeniu. Legitymowanymi do wniesienia skargi są strony postępowania oraz administracyjny organ egzekucyjny.

Omawiane rozwiązanie należy ocenić pozytywnie. Zapewnienie referendarzom sądowym możliwości orzekania w kwestii zbiegu egzekucji cywilnej i administracyjnej wpłynie na przyspieszenie postępowania egzekucyjnego, przede wszystkim ze względu na fakt, iż referendarze są znacznie mniej obciążeni obowiązkami niż sędziowie. Jak słusznie wskazuje autor opracowania poświęconego poruszanej tematyce, wprowadzone rozwiązanie ma „na celu przyspieszenie działania sądu oraz odciążenie sędziów od zadań, które nie stanowią sprawowania wymiaru sprawiedliwości”²¹. Tam, gdzie zakres kognicji sądu jest ograniczony, należy w miarę możliwości odciążać sędziów, przekazując wybrane sprawy do orzekania innym podmiotom. Powierzenie orzekania o zbiegu egzekucji referendarzom sądowym może doprowadzić do usprawnienia postępowania, a co za tym idzie – przeciwdziałać jego przewlekłości.

Rozszerzenie zakresu spraw przekazanych do rozpoznania referendarzom wymagało modyfikacji środków zaskarżenia orzeczeń referendarzy sądowych. Ustawodawca przewidział, że na postanowienie referendarza wydane w postępowaniu egzekucyjnym przysługuje środek zaskarżenia w postaci skargi. Skarga na orzeczenie referendarza w postępowaniu egzekucyjnym została uregulowana w sposób odrębny od skargi przysługującej w postępowaniu rozpoznawczym. Co do zasady skarga jest środkiem zwyczajnym przysługującym od orzeczeń co do istoty sprawy oraz od orzeczeń kończących postępowanie w sprawie, a jej wniesienie powoduje utratę mocy orzeczenia. Wniesienie skargi na orzeczenie referendarza w postępowaniu egzekucyjnym nie powoduje utraty mocy, a co za tym idzie – zastosowanie art. 767^{3a} k.p.c. nie spowoduje zakłócenia biegu postępowania.

Organem właściwym do rozpatrzenia skargi jest sąd, który orzeka jako sąd drugiej instancji, stosując odpowiednio przepisy o zażaleniu. Rozpoznając sprawę, sąd wydaje postanowienie, w którym zaskarżone orzeczenie uchyla, zmienia lub utrzymuje w mocy. Orzeczenie sądu ma charakter reformatoryczny, „z tym że o ile w postępowaniu rozpoznawczym rozwiązanie takie jest wyjątkiem, reformatoryczny charakter skargi na orzeczenie referendarza w postępowaniu egzekucyjnym pomyślany został jako reguła”²². Zwiększenie uprawnień referendarza sądo-

²¹ P. Rawczyński, *Referendarz sądowy w postępowaniu egzekucyjnym w sprawach cywilnych*, [w:] *W poszukiwaniu prawa dobrego i sprawiedliwego. Księga pamiątkowa ku czci Jana Tredera*, red. K. Lubiński, Warszawa 2013, s. 215.

²² P. Grzegorzczak, *Środki zaskarżenia w postępowaniu cywilnym w świetle ustawy nowelizującej z 16 września 2011 r. – ogólna charakterystyka zmian*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 4, s. 5.

wego wiązało się z koniecznością zapewnienia sprawnych mechanizmów kontroli wydawanych przez niego rozstrzygnięć. Możliwość wniesienia skargi na orzeczenie referendarza daje podmiotom biorącym udział w postępowaniu gwarancję, że ich prawa będą należycie chronione. Opisany środek zaskarżenia umożliwia kontrolę zasadności i legalności wydawanych przez referendarzy orzeczeń²³. Jak wskazuje się w piśmiennictwie: „Rozwiązanie takie jest wynikiem realizacji podstawowych gwarancji konstytucyjnych, a więc prawa do sądu (art. 45 Konstytucji RP), powiązanej z zakazem zamykania drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw (art. 77 ust. 2 Konstytucji RP), a także z gwarancją kontroli orzeczeń wydawanych w pierwszej instancji (art. 78 Konstytucji RP)”²⁴. Zmiany wprowadzone w zakresie skargi na orzeczenie referendarza miały na celu nie tylko usprawnienie postępowania cywilnego, lecz również likwidację wątpliwości, które pojawiały się podczas stosowania wyżej wymienionej instytucji. Praktyka pokaże, w jakim zakresie cele założone przez ustawodawcę zostały osiągnięte.

Referendarz sądowy uzyskał kompetencje do dokonywania czynności z zakresu wyjawienia majątku, które dotychczas należały do kompetencji sędziego. Powszechnie wiadomo, że

[...] wyjawienie majątku jest pomocniczym sposobem egzekucji, który nie prowadzi bezpośrednio do zaspokojenia wierzyciela, lecz stwarza tylko warunki do przeprowadzenia egzekucji dla zaspokojenia wierzyciela. Na skutek otrzymanych od dłużnika wiadomości wierzyciel może skutecznie wszcząć egzekucję do określonych składników jego majątku w celu zaspokojenia należności pieniężnej wynikającej z tytułu wykonawczego²⁵.

Zdarza się, że komornik nie jest w stanie wyegzekwować należnego świadczenia, ponieważ znany wierzycielowi majątek dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie długu. W powyższej sytuacji możliwe jest zwrócenie się do organów postępowania o zobowiązanie dłużnika do wyjawienia majątku. Wniosek o nakazanie dłużnikowi wyjawienia majątku jest rozpoznawany po wezwaniu i wysłuchaniu stron. Ponadto przyjęto, że „W postępowaniu o wyjawienie majątku referendarz sądowy, uwzględniając wniosek, wyda postanowienie, w którym nakaze dłużnikowi złożenie wykazu majątku oraz przyrzeczenia, a następnie na tym samym posiedzeniu odbierze od niego wykaz wraz z przyrzeczeniem”²⁶. Ustawodawca przyjął, że referendarz w zakresie wyjawienia majątku nie może stosować środków przymusu, a co za tym idzie – nie może ukarać dłużnika grzywną, nakazać jego przymusowego sprowadzenia i orzec o zastosowaniu aresztu²⁷. Na orze-

²³ A.M. Arkuszewska, *op. cit.*, s. 20.

²⁴ *Ibidem*, s. 21.

²⁵ A.M. Arkuszewska, A. Kościółek, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego – wybrane zagadnienia. Część I*, s. 15.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

czenie referendarza wydane w postępowaniu o wyjawienie majątku przysługuje skarga.

W kwestiach, w których zakres kognicji sądu jest ograniczony od dawna postuluje się przekazanie spraw na rzecz innych podmiotów, co pomogłoby znacznie lepiej zorganizować pracę przeciążonych sądów. Zdaniem ustawodawcy należy „uniknąć zwiększania zadań pozasądowych powierzanych sędziom i stopniowo ich ograniczać przez przekazywanie ich innym osobom i organom oraz utworzyć dla spraw mniejszej wagi lub dla niektórych rodzajów spraw organów, które poza trybem sądowym byłyby do dyspozycji stron w celu rozstrzygnięcia sporów”²⁸. Niemniej w opinii Krajowej Rady Sądownictwa ograniczenie czynności sądu w postępowaniu egzekucyjnym na rzecz innych organów idzie zbyt daleko²⁹, bowiem nie zawsze referendarz dysponuje tak szeroką wiedzą i doświadczeniem zawodowym, jak sędzia. Analizując powyższe założenia, można uznać, iż nowelizacja k.p.c. w większości realizuje cele założone przez ustawodawcę, lecz trafnie wskazuje się w piśmiennictwie: „Nie istnieje doskonały model procedury, który byłby w stanie w praktyce wyeliminować niedoskonałości ludzkiej działalności, co nie zwalnia jednak z dążenia do zwalczania tego negatywnego zjawiska, występującego również na gruncie postępowania egzekucyjnego”³⁰.

3.2. Zmiany w zakresie środków przymusu

Istotna dla uczestników postępowania zmiana, którą wprowadziła ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, dotyczy grzywien wymierzanych przez organ egzekucyjny. W toku postępowania egzekucyjnego grzywna może być zastosowana jako środek przymusu wobec uczestników postępowania, którzy bądź nie dopełniają swoich obowiązków, bądź utrudniają lub uniemożliwiają organowi egzekucyjnemu dokonywanie czynności. Nowelizacja k.p.c. wprowadziła zmiany w zakresie wysokości grzywien nakładanych w toku postępowania. Art. 762 § 1 k.p.c. w nowym brzmieniu stanowi:

Za niezasadną odmowę udzielenia organowi egzekucyjnemu wyjaśnień lub informacji przewidzianych w art. 761 albo za udzielanie informacji lub wyjaśnień świadomie fałszywych osoba odpowiedzialna może być na wniosek wierzyciela lub z urzędu ukarana przez organ egzekucyjny grzywną do dwóch tysięcy złotych. Grzywną taką może być również ukarany dłużnik, który zaniedba obowiązek powiadomienia o zmianie miejsca swojego pobytu³¹.

²⁸ A.M. Arkuszewska, *op. cit.*, s. 18.

²⁹ Opinia Krajowej Rady Sądownictwa..., s. 6.

³⁰ A. Sulich, *Specyfika i środki zwalczania przewlekłości postępowania egzekucyjnego*, „Polski Proces Cywilny” 2011, nr 1, s. 79.

³¹ Art. 762 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r., nr 43, poz. 296 ze zm.).

Należy zauważyć, że kwota, którą organ egzekucyjny może obciążyć dłużnika wzrosła aż czterokrotnie w stosunku do poprzednio obowiązującego stanu prawnego. Dalej przewidziano, że:

Jeżeli żądanie udzielenia wyjaśnień lub informacji skierowane było do osoby prawnej lub innej organizacji, ukaraniu grzywną podlega jej pracownik odpowiedzialny za udzielenie wyjaśnień lub informacji, a gdyby ustalenie takiego pracownika było utrudnione, ukaraniu podlega jej kierownik. Przed wydaniem postanowienia organ egzekucyjny wysłucha kierownika³².

Z kolei w art. 764 k.p.c. przewidziano podwyższenie kwoty grzywny nakładanej przez komornika z 200 zł do 1000 zł. Grzywną może być obciążona osoba, która przeszkadza lub zachowuje się niewłaściwie w miejscu dokonywania czynności przez komornika. Co ważne, grzywnę można nałożyć dopiero po wcześniejszym upomnieniu, gdy osoba nie chce oddalić się z miejsca czynności.

Zmianie uległa również wysokość grzywny, którą można obciążyć pracodawcę w razie niewywiązania się przez niego z nałożonych mocą k.p.c. obowiązków. Dotychczas grzywna wynosiła 500 zł, zaś po zmianie dokonanej ustawą komornik będzie miał możliwość obciążenia pracodawcy grzywną w kwocie 2000 zł³³. Grzywna jest orzekana w formie postanowienia, na które przysługuje skarga na czynności komornika. Co istotne, do k.p.c. dodano art. 768¹, zgodnie z którym prawomocne postanowienie komornika o ukaraniu grzywną podlega wykonaniu w drodze egzekucji sądowej bez zaopatrywania go w klauzulę wykonalności. Dodając art. 768¹ k.p.c., ustawodawca uchylił wcześniej obowiązujący art. 762 § 4 k.p.c.

Ratio legis zwiększenia kwot grzywien, którymi aktualnie może obciążać organ egzekucyjny, było zdyscyplinowanie uczestników oraz przeciwdziałanie przewlekłości postępowania. Wszystkie czynności powinny być podejmowane bez zbędnej zwłoki, tak by w jak najszerszym zakresie usprawnić postępowanie. Założeniem ustawodawcy było „zmodyfikowanie rozwiązań wykorzystywanych przez uczestników postępowania w celu jego przedłużania”³⁴ oraz urealnienie stosowanych wobec nich sankcji³⁵. Zwłaszcza w postępowaniu egzekucyjnym nagminne są nieprawidłowe zachowania uczestników postępowania (w szczególności dłużników), mające na celu opóźnienie lub zapobieżenie dokonaniu czynności przez komornika. Grzywna jest środkiem umożliwiającym dyscyplinowanie podmiotów postępowania w czasie prowadzenia egzekucji, który jednocześnie prowadzi do wykształcenia w nich odpowiednich postaw. Aby grzywna spełniała swoją funkcję, musi być wymierzona w odpowiedniej wyso-

³² *Ibidem*, art. 762 § 2.

³³ *Ibidem*, art. 886 § 1.

³⁴ Projekt założeń projektu ustawy..., s. 1.

³⁵ K. Markiewicz, *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, Warszawa 2011, s. 153.

kości, aby jej nałożenie było dolegliwością i tym samym zniechęcało do dalszego przeszkadzania czynnościom organów prowadzących postępowanie egzekucyjne. Poprzednio obowiązujące kwoty grzywien były zbyt niskie, w związku z czym nie spełniały swojej funkcji. Aktualna wysokość grzywien, zgodnie z wolą ustawodawcy, zwiększy skuteczność działań podejmowanych w toku postępowania przez organy egzekucyjne.

Omawiana nowelizacja wprowadziła do k.p.c. nowy środek przymusu wzorowany na rozwiązaniach charakterystycznych dla obcych systemów prawnych³⁶. Obecnie sąd uzyskał możliwość nakazania dłużnikowi zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej na rzecz wierzyciela zamiast nałożenia grzywny. W sytuacji, gdy dłużnik nie chce wykonać czynności, której inna osoba wykonać za niego nie może, sąd może nakazać zapłatę na rzecz wierzyciela sumy pieniężnej za każdy dzień zwłoki. Postanowienie takie sąd wydaje na wniosek wierzyciela, po wysłuchaniu stron. Prawomocne postanowienie jest tytułem wykonawczym i nie wymaga nadawania klauzuli wykonalności. Takie rozwiązanie z pewnością jest korzystne dla wierzyciela, ponieważ orzeczona przez sąd suma zamiast do Skarbu Państwa trafi do jego kieszeni. Praktyka innych państw wskazuje również, że *astreinte* jest bardziej efektywne niż pozostałe środki przymusu (np. areszt, grzywna)³⁷. Jednakże omawiany środek egzekucyjny może w praktyce mieć marginalne znaczenie, gdyż jego zastosowanie pozostawiono do swobodnej decyzji sądu, który z kolei może mieć opory przed jego częstym wykorzystywaniem³⁸.

3.3. Pozostałe zmiany w postępowaniu egzekucyjnym

Nowelizacją z dnia 3 maja 2012 r. ustawodawca zmienił art. 767³ k.p.c., dodając, że skarga na czynności komornika podlega odrzuceniu również w przypadku, gdy nie została opłacona lub jest niedopuszczalna z innych przyczyn. Postanowienie sądu w tej kwestii jest zaskarżalne zażaleniem. Po art. 773¹ k.p.c. dodano art. 773² k.p.c., dotyczący sytuacji, w której komornik na podstawie jednego tytułu wykonawczego prowadzi egzekucje z dwóch lub więcej rzeczy lub praw, a zbieg egzekucji dotyczy tylko niektórych z nich i na podstawie art. 773 § 1 k.p.c. do łącznego prowadzenia egzekucji został wyznaczony organ administracyjny. W takim przypadku ustawodawca przesądził, że dla sprawy przekazanej temu organowi wydaje się z urzędu dalszy tytuł wykonawczy, oznaczając w nim, że stanowi on podstawę do dalszego prowadzenia egzekucji przez administracyjny organ egzekucyjny. Takie rozwiązanie daje podstawę do prowadzenia dalszej egzekucji również przez sądowe organy egzekucyjne³⁹.

³⁶ *Ibidem*, s. 168.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*, s. 212.

³⁹ *Ibidem*, s. 159.

Dalszy tytuł wykonawczy może zostać wydany również przez referendarza sądowego. W doktrynie wskazuje się, że „nowelizacja przepisu art. 773² k.p.c. ma na celu pozostawienie w dyspozycji komornika tytułu wykonawczego, gdyż do tej pory po przekazaniu sprawy organowi administracyjnemu wraz z tytułem wykonawczym komornik nie dysponował już tytułem wykonawczym, będącym podstawą prowadzenia dalszych egzekucji”⁴⁰. Omawiana instytucja ma na celu rozwianie wątpliwości, które pojawiały się w przypadku wielu wierzycieli lub dłużników.

Zmianie uległa definicja tytułu wykonawczego wyrażona w art. 776 k.p.c. Wymieniony artykuł otrzymał brzmienie, zgodnie z którym tytułem wykonawczym jest tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności, chyba że ustawa stanowi inaczej. Co do zasady tytuł wykonawczy, na który składają się tytuł egzekucyjny i klauzula wykonalności, jest podstawą egzekucji. W niektórych przypadkach podstawą egzekucji będzie sam tytuł egzekucyjny bez konieczności nadawania mu klauzuli wykonalności (przykładem jest prawomocne postanowienie komornika o ukaraniu grzywną). Nowa definicja tytułu wykonawczego uwzględnia powyższy stan rzeczy. Zgodnie z wolą ustawodawcy: „Pojęciem tytułu wykonawczego objęte zostały również te tytuły egzekucyjne, które z mocy wyrażonych przepisów są podstawą egzekucji, a więc nie wymagają nadania im klauzuli wykonalności”⁴¹.

Przyspieszeniu postępowania egzekucyjnego, a co za tym idzie – szybszemu zaspokojeniu wierzyciela, ma służyć także skrócenie niektórych terminów. Art. 985 § 1 k.p.c. w nowym brzmieniu przewiduje: „Jeżeli po drugiej licytacji żaden z wierzycieli nie przejął nieruchomości na własność, postępowanie egzekucyjne umarza się i nowa egzekucja z tej nieruchomości może być wszczęta dopiero po upływie 6 miesięcy od daty drugiej licytacji”⁴². Wcześniej przepisy k.p.c. przewidywały, że nowa egzekucja mogła być wszczęta dopiero po upływie jednego roku. Art. 985 k.p.c. w nowym brzmieniu „rozstrzyga istniejącą dotychczas wątpliwość co do początku wspomnianego terminu, który często liczony był od dnia umorzenia postępowania egzekucyjnego lub od dnia uprawomocnienia się postanowienia w tej sprawie, co dodatkowo termin ten wydłużało”⁴³. Aktualnie termin liczony jest od dnia licytacji.

⁴⁰ A.M. Arkuszewska, A. Kościółek, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego – wybrane zagadnienia. Część II*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 6, s. 34.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Art. 985 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r., nr 43, poz. 296 ze zm.).

⁴³ A.M. Arkuszewska, A. Kościółek, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego – wybrane zagadnienia. Część II*, s. 34.

PODSUMOWANIE

Nowelizacja z dnia 3 maja 2012 r. dokonana ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw wywołała liczne dyskusje wśród teoretyków i praktyków z dziedziny prawa. Zmiany wprowadzone w zakresie postępowania egzekucyjnego są znaczne (przykładem może być chociażby wprowadzenie instytucji *astreinte*). Głównym założeniem przyświecającym ustawodawcy było usprawnienie postępowania. Ze względu na niską skuteczność postępowania egzekucyjnego i stały wzrost spraw kierowanych do organów państwowych w celu ich przymusowego wyegzekwowania konieczne było wprowadzenie mechanizmów wspomagających efektywność podejmowanych w tej kwestii działań.

Znaczący wzrost kwot grzywien nakładanych na uczestników postępowania należy ocenić pozytywnie. Dotychczas obowiązujące sumy były zbyt niskie i nie spełniały swoich funkcji. Aktualne stawki będą dla dłużników bardziej dotkliwe, co może zniechęcić ich do wywierania negatywnego wpływu na przebieg egzekucji. Ważną zmianą jest możliwość orzeczenia *astreinte* na rzecz wierzyciela. W sytuacji, gdy dłużnik będzie wzbraniał się z dokonaniem czynności, której inna osoba wykonać za niego nie może, wierzyciel będzie uprawniony do złożenia wniosku o nałożenie na dłużnika kary. Istotą tej instytucji jest fakt, iż zasądzone sumy pieniężne pomogą „zrekompensować wierzycielom bierność dłużników i przedłużające się oczekiwanie na spełnienie świadczenia, którego nikt za nich spełnić nie może”⁴⁴. Poszerzenie zakresu kompetencji przyznanych referendarzom sądowym, zwłaszcza w zakresie postępowania egzekucyjnego, również zasługuje na poparcie. Sądy powszechne z dnia na dzień działają wolniej na skutek coraz większej liczby spraw przekazywanych do rozpoznania. Przekazanie części obowiązków referendarzom sądowym doprowadzi do ograniczenia przeciążenia sądów. Ze względu na wysokie kwalifikacje wymagane na stanowisko referendarza sądowego oraz wprowadzenie możliwości jego wyłączenia od orzekania w sprawie nie należy obawiać się o rezultaty wykonywanych przez niego działań.

Dziś można jednoznacznie stwierdzić, że omawiana nowelizacja spełniła podstawowe założenia ustawodawcy i wpłynęła na usprawnienie, przyspieszenie i zwiększenie efektywności postępowania egzekucyjnego. Niemniej w tej kwestii nadal pozostaje wiele do zrobienia. Postępowanie egzekucyjne w Polsce wciąż trwa zbyt długo, a koszty ponoszone przez wierzyciela są zbyt wysokie. Jak słusznie wskazała Krajowa Rada Sądownictwa, istnieje potrzeba uchwalenia nowego

⁴⁴ K. Sienkiewicz, *Ważna nowelizacja procedury cywilnej wchodzi w życie 3 maja. Prawnik komentuje*, http://wyborcza.biz/Firma/1,101962,11594750,Wazna_nowelizacja_procedury_cywilnej_wchodzi_w_zycie.html [data dostępu: 31.01.2014].

Kodeksu postępowania cywilnego⁴⁵. Faktem jest, iż niestabilność procesowego prawa cywilnego wpływa negatywnie na stosunki społeczne i na jego prawidłowe funkcjonowanie. Wprowadzanie częstych, licznych zmian jest ryzykowne, ponieważ może doprowadzić do tego, że znowelizowane regulacje będą niespójne, co w efekcie odbije się na uczestnikach postępowania. Przedstawiciele judykatury wskazują również, że „zasadne byłoby doprowadzenie do stabilizacji istniejących uregulowań, tak aby umożliwić wykształcenie poprawnej praktyki stosowania poszczególnych instytucji procesowych”⁴⁶.

BIBLIOGRAFIA

- Antkiewicz A., *Przyspieszenie dyskrecjonalne*, <http://nawokandzie.ms.gov.pl/numer-18/opinie-18/przyspieszenie-dyskrecjonalne.html> [data dostępu: 24.03.2014].
- Arkuszevska A.M., *Referendarz sądowy w postępowaniu cywilnym*, www.profinfo.pl/img/401/pdf40157490_3.pdf [data dostępu: 29.01.2014].
- Arkuszevska A.M., Kościółek A., *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego – wybrane zagadnienia. Część I*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 5.
- Arkuszevska A.M., Kościółek A., *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego – wybrane zagadnienia. Część II*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 6.
- Ereciński T., *O uwarunkowaniach, potrzebie oraz zakresie nowego kodeksu postępowania cywilnego*, „Polski Proces Cywilny” 2010, nr 1.
- Grzegorzczak P., *Środki zaskarżenia w postępowaniu cywilnym w świetle ustawy nowelizującej z 16 września 2011 r. – ogólna charakterystyka zmian*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 4.
- Jodłowski J., Resich Z., Lapiere J., Misiuk-Jodłowska T., Weitz K., *Postępowanie cywilne*, wyd. 6, Warszawa 2009.
- Kolińska-Dąbrowska M., *73,5 mld zł do odzyskania. Komornicy nie dają rady?*, http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,16089745,73_5_mld_zl_do_odzyskania_Komornicy_nie_daja_rady_html?ssPermanentSessionId=122cbf8cedb03435f2138674d8284bc68191990c731d09958e426371ad0ca6f0 [data dostępu: 28.09.2015].
- Kotłowski D., Piaskowska O.M., Sadowski K., *Tryb postępowania o wyłączenie referendarza sądowego od udziału w sprawie cywilnej*, „Przegląd Sądowy” 2011, nr 7–8.
- Markiewicz K., *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, Warszawa 2011.
- Mazuryk M., Sadowski I., *Zmiany Kodeksu postępowania cywilnego w III Rzeczypospolitej Polskiej – przegląd prac legislacyjnych*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2013, nr 6.
- Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 10 października 2013 r. w przedmiocie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, www.krs.pl/admin/files/opinie-i-stanowiska/131010%20020121%20rządowy%20kc%20kpc.pdf [data dostępu: 24.03.2014].
- Projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//1/48466/48472/48478/dokument50809.pdf?lastUpdateDay=24.12.13&lastUpdateHour=14%3A54&userLogged=false&date=wtorek%2C+24+grudzie%2C+2013> [data dostępu: 26.12.2013].

⁴⁵ Opinia Krajowej Rady Sądownictwa..., s. 1.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 2.

- Rawczyński P., *Referendarz sądowy w postępowaniu egzekucyjnym w sprawach cywilnych*, [w:] *W poszukiwaniu prawa dobrego i sprawiedliwego. Księga pamiątkowa ku czci Jana Tredera*, red. K. Lubiński, Warszawa 2013.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 1950 r., nr 43, poz. 394 ze zm.).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 listopada 1932 r. (Dz.U., nr 93, poz. 803 ze zm.).
- Sienkiewicz K., *Ważna nowelizacja procedury cywilnej wchodzi w życie 3 maja. Prawnik komentuje*, http://wyborcza.biz/Firma/1,101962,11594750,Wazna_nowelizacja_procedury_cywilnej_wchodzi_w_zycie.html [data dostępu: 31.01.2014].
- Sulich A., *Specyfika i środki zwalczania przewlekłości postępowania egzekucyjnego*, „Polski Proces Cywilny” 2011, nr 1.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r., nr 43, poz. 296 ze zm.).
- Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r., nr 233, poz. 1381).
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 lutego 2003 r., K. 28/2002, MoP 2003, nr 6.

SUMMARY

Discussed amendment of Civil Procedure Code has entered into force on 3 May 2012 and it is still very speculative. Polish Civil Procedure Code is an act of 17 November 1965 which regulates actions in civil cases. It has been changed many times up till now. The amendment from 3 May 2012 implements big change in enforcement proceedings. It is obvious that enforcement proceedings may be undertaken only by the legally entitled bodies. This kind of proceedings are essential for creditors. Execution must be short and effective to provide creditors protect their rights. In order to improve the service of civil courts many responsibilities are now imposed on court referendary. In addition, to improve the quality of the enforcement proceedings it was necessary to implement rise of fines. The Polish legislator implemented new institution *astreinte* which may force debtors to obey the executive law. The amendment introduces also new definition of executory entitlement, shorter terms for some of actions and many other changes in Polish civil procedure. Now, there is huge possibility that debtors would obey the law more successfully. Even if the amendment dated 16 September 2011 seems positive there are opinions that there were too many changes in Polish Civil Procedure Code yet. The doctrine postulate implementing new civil procedure code in order to guarantee legal certainty and stability.

Keywords: Civil Procedure Code; amendment; enforcement proceedings; referendary; *astreinte*